№ 118 Օգոստոսի 30 Երեքշաբթի **1883** Օգոստոսի 30 Երեքշաբթի № 118

ՏԱՍՆԵՐԿՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլ, կէս տարվանը 6 րուբլ: Առանձին համարները 5 կօպէկով:

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ:

Օտարաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի Тифлисъ. Редакція «Мшакъ»

ՄՇԱԿ

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (Բացի կիրակի և տօն օրերից):

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով:

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կօպէկ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ: Նամակ Ջալալ-Օղլուց: Նամակ խմբագրին: Նամակ խմբագրին: Ներքին լուրեր: — ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ: — ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ: — ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ:—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ: Կրիտիկան մեր մամուլի մէջ:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՋԱԼԱԼ-ՕՂԼՈՒՑ

—

Վերջին տարիներս՝ Բորչալուի գաւառը դարձել էր ամեն տեսակ եղեռնագործութեանց լայն ասպարէզ. սրի առնել մի առ մի ամբողջ ընտանիք, հրացանահար առնել դատաստանական քննիչին, աւարառութիւններ, հրդեհներ, նախիր քշել և այլն,—այդպիսի յանցանքները այստեղ սովորական երևոյթներ էին դարձել: Բաւական է միայն յիշել Ալլահվերդուկի անուանեալ գործարանի հանքագործ Մակրապուլլօ ամբողջ ընտանիքի սրի առնելը և նրանց կայքի աւարի տալը: Թէև կենդանի մնացած Նիկօլայ Մակրապուլլօն պաշտօնական ձևով մեղադրեց այդ եղեռնագործութեանց մէջ նախկին գաւառապետ, հանգուցեալ Ամարօվին, բայց այժմս այդ գործը չէ վերջացած: Ամարօվի մահից զկնի նշանակվելով Բորչալուում գաւառապետ իշխան Ալ. Դմ. Արխազին՝ կարգերը Բորչալուի գաւառում այլապէս փոխարկվեցան, և ժողովուրդը այժմս վարում է խաղաղ և հանգիստ կեանք: Իշխան Արխազին շատ եռանդոտ և մի և նոյն ժամանակ հետախուզող է ամեն մի չարագործութեան. այժմ յանցաւորները շատով երևան են դուրս գալիս, օրինակ, ինչպէս սրանից երկու շաբաթ առաջ պատահածը: Դատաստանական քննիչ Լիւբոմուդրովի Ջալալ-Օղլուց բացակայութեան ժամանակ, աւազակները մտած էին գիւղը քննիչի դատաստանական գրասենեակը, բայց չտապելուց՝ կարողացել էին վերցնել միայն երկու պիբօղի կոչված հրացաններ, որոնք պահպանվում էին քննիչի մօտ՝ ինչպէս բանաւոր ապացոյցներ: Անմիջապէս սորա մասին յայտնած էին իշխան Արխազիին և քննիչ Լիւբոմուդրովին, որոնք պաշտօնական գործերով գտնվում էին շրջակայ գիւղերում: Իշխան Արխազին ընկաւ յանցաւորների ետքից: Յայտնվեցաւ որ մէկը Ջալալ-Օղլու ոստիկանապետ կօղակն էր, իսկ միւսը տեղական ոստիկաններից: Այդ յանցաւորները բռնված են և ուղարկված Թիֆլիսի նահանգական բանտը:

Իշխան Արխազիի Ջալալ-Օղլում եղած ժամանակ նոյն գիւղի հին և պատուաւոր բնակիչ Գ. Սաղաթէլեանց ճաշ տուեց ի պատիւ իշխան Արխազիի: Հրաւիրված էին բոլոր տեղական պատուաւոր անձինք: Ճաշի ժամանակ տեղական կալուածատէր Միքայէլ Խան-Աղայեանց իշխանի կենաց համար բաժակ առաջարկելով և ազդու կերպով ճառելէն զկնի՝ ցանկութիւն յայտնեց, որ նոր գաւառապետը արմատախիլ անէր իր գաւառից ա ն պ ի տ ա ն բ ո յ ս ե ր ը: Նորանից յետոյ դէպի իշխան Արխազին դարձաւ առատասիրտ տանտիրոջ որդին՝ կովկասեան գրականութեան մէջ յայտնի Միքայէլ Սաղաթէլեանց, որքան մտաբերում եմ հետևեալ համառօտ՝ և բազմախորհուրդ խօսքերով: «Իշխան Ալէքսանդր Դիմիտրևիչ. թոյլ տուէք ինձ ողջունել ձեզ՝ ինչպէս Բորչալուի նոր գաւառապետի: Ձեր նշանակվելը ժողովրդական առաջնորդ Բորչալուի գաւառում, ներկայացնում է փառաւոր մի անցք: Պարզեմ ասածս աւելի: Իրաւի, ձեր գաւառի կառավարութեան րոպէից ժողովրդեան համար եկաւ նոր շրջան կեանքի, որը ամենախստապէս անջատում է ներկան անցեալ յայտնի ժամանակակէտից: Ժողովուրդը վաղուց ծարաւի էր խաղաղասէր, բարեխիղճ և հաստատուն կառավարչութեան և ձեր առաջին քայլերը ձեր գործունէութեան նոր ասպարիզում դրոշմվեցին անխոնջ աշխատանաց և կառավարչութեան այնպիսի երևոյթներով՝ որոնք ապահովացնում են ժողովրդեան համար հանգիստ կեանք և արդար կառավարութիւն: Եթէ ես իմանայի, որ իմ խօսքերի մէջ նկատվում է մի որ և իցէ աննշան մասը չափազանցութեան, ես չէի յայտնի այդ մասին այսպէս հաստատ. բայց ես համոզված եմ, որ ինչպէս այստեղ ներկայ եղողները, նոյնպէս ժողովրդեան ամբողջ ընտիր մասը կը համակրեն իմ խօսքերին և շատ կարելի է ձեզ աւելի մօտ ծանօթները կունենան աւելի բարձր գաղափար ձեր գործունէութեան մասին, քան իմ այս արտայայտութիւնը այս համեստ խօսքերիս մէջ: Աւելի լաւ ապացոյց այդ հանգամանքի ծառայում է ձեր գործունէութեան միութիւնը տեղական արդարադատութեան ներկայացուցիչների գործունէութեան հետ, այն ներդաշնակութիւնը՝ որը դուք կարգեցիք այդ երկու ֆակտօրների մէջ ժողովրդական կառավարութեան գործերում, որին՝ ափսոս, շատ քիչ ենք առհասարակ պատահում և որը ամենահարկաւոր է ժողովրդեան օրինաւոր շահուց և իրաւանց պաշտպանութեան համար: Ապա ուրեմն թոյլ տուէք, իշխան, խմել ձեր կենացը և ցանկալ ձեզ զօրութիւն և եռանդ ձեր բարի դիտաւորութիւնները իրագործելու համար:» Իշխան Արխազին այս ճառի վրա ցանկութիւն յայտնեց, որ յաջողվէր նորան արդարացնել ժողովրդի նորա վրա դրված յոյսերը:

Պէտք է աւելացնել և այս, որ իշխան Արխազին ուշադրութիւն է դարձնում ժողովրդեան կեանքի ամենայն կողմի վրա և մտադիր է շուտ ժամանակից բարելաւացնել ճանապարհային հաղորդակցութիւնները, որոնք չափազանց անտանելի են:

***

—

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

—

Թիֆլիս, 20 օգոստոսի

Այն քարվանսարաները, որոնք Թիֆլիսի հին թաղի հայ վաճառականութեան կենտրոնն են կազմում, ճգնաժամի մէջ են: Սնանկութեան սարսափը սպառնում է ամենին: Բոլոր վաճառականները գանգատվում են, երդվում են, որ երեսուն տարվայ մէջ այսպիսի սարսափելի քեսատութիւն երբեք չեն տեսել: Ամեն մի վաճառականի խանութը ապրանքով լի է, բայց խօսացնող չը կայ. կէս գնով ապրանք ծախող կայ,—առնող չը կայ: Միով բանիւ առևտուրը այնպէս ընկած—կտրված է, որ կարծես թէ վաճառականները գտնվում են մահուան տագնապի մէջ, որոնք միշտ ախ քաշելով, նստած իրանց խանութներում օրից օր սպասում են մի որ և է փոփոխութեան:

Եւ ճշմարիտ, ինչ պէտք է լինի մեր վաճառականների դրութիւնը, քանի որ մեծ քանակութեամբ ապրանք ունեն, բայց գնող ոչ ոք չը կայ. ստանալիքներ (ապառիկներ) ունեն,—վճարող չը կայ և վերջապէս պարտք ունեն,—փող չը կայ: Մի կողմից Մօսկվայի պարտամուրհակների ժամանակն է լրանում, միւս կողմից Թիֆլիսի բանկերի (էլ չեմ յիշում միւս տեղերը), բայց դրամարկղում դրամ չը կայ: Վեց կամ տասներկու ամիս ժամանակը յանկարծ սլացել է, սակայն խախալի տակը ոչինչ չէ մնացել. այսպիսի քէսատութեան շնորհիւ էլ՝ հաւատարմութիւն (էհտիբար) չը կայ: Ուրեմն ինչ պէտք է անեն խեղճ վաճառականները այսպիսի ցաւալի ու դժբախտ դրութեան մէջ:

Խանութների հազարներով վարձը, գործակատարների ռոճիկները, մանաւոր փողերի $^{0}/_{0}$-ը, և վերջապէս ընտանեկան անհագին ծախքերը, սրանք էլ հոգեհան հրեշտակի պէս ամեն րոպէ պատկերացած են վաճառականների աչքի առաջ:

Վաճառականները մի կողմից էլ մեծ վնաս են

Բ Ա Ն Ա Ս Ի Ր Ա Կ Ա Ն

ԿՐԻՏԻԿԱՆ ՄԵՐ ՄԱՄՈՒԼԻ ՄԷՋ

—

Անհերքելի է, որ կրիտիկան անշուշտ հարկաւոր է ամեն մի գրականութեան մէջ, որ կրիտիկան այնքան անհրաժեշտ է, որքան և գրականութեան գոյութիւնը: Մեծ դեր է խաղում կրիտիկան ազգերի գրականութեան մէջ. նա կօնտրօլ է մտքերի վրա, նա դրստում է, կանոնաւորում է մամուլի դրութիւնը, սրբում՝ մաքրում է նրան ամեն տեսակ կեղտից և ոչնչացնում է գրականութեան ասպարէզի մէջ դուրս եկած ամեն մի վնասակար, անբարոյականացնող բան: Կրիտիկան էլ մի տեսակ կայծակ է, որ մաքրում է գրականական մթնոլորտը վատ խառնուրդներից: Ամենքիս յայտնի է, որ կրիտիկան շատ ժամանակներում բոլորովին կերպարանափոխել է ազգերի ամբողջ գրականութեան ուղղութիւնը, հիմնաքար է եղել նոր, աւելի լաւ և ցանկալի գրականութեան, որին ընդունել է հասարակութիւնը սիրով: Օրինակ, ուրիշ էր ռուսաց գրականութիւնը մինչև նշանաւոր կրիտիկոս Բելինսկին և ուրիշ ուղղութիւն է բռնել նա նրանից յետոյ: Հայերի մէջ, ինչպէս մի ազգի, որ ունի իր սեփական հետզհետէ ընդարձակվող գրականութիւն, շատ բնական է և միանգամայն ցանկալի ունենալ կրիտիկա և անշուշտ նա էլ կը կատարէ իր մեծ դերը մեր նոր գրականութեան ասպարիզում: Պէտք է ասել, որ ամեն տեսակ կրիտիկա չէ կարող մամուլի բարեկարգիչ դեր խաղալ. կրիտիկան էլ պարտաւոր է ունենալ յայտնի ուղղութիւն: Ամենամեծ պայմանները կրիտիկան իր նշանակութիւնից չը զրկելու համար են անաչառութիւնը, անկողմնապահութիւնը: Թոյլ է և միանգամայն աննշան այն կրիտիկան, որ հէնց հարուածում է աջ ու ձախ առանց յարգելու գրողի հասարակական դրութիւնը, ժողովրդի կեցութիւնը, որից վեր է առված այդ գրուածքը, վերջապէս առանց աչքի առաջ ունենալու լեզուի գրականութեան հարստութիւնը կամ աղքատութիւնը: Այս տեսակ կրիտիկաներ անկարող են տպաւորութիւն գործել ընթերցողի վրա, հետևաբար և անկարող են բարձրացնել կամ ստորացնել քննութեան առարկայ եղած գրուածքի նշանակութիւնը: Չը նայելով, որ կրիտիկա մենք դեռ չունենք, չը նայելով որ մեր գրողների աշխատասիրութիւնները ձայն չեն բարձրացնում մամուլի մէջ, բայց և այնպէս մեր առաջնակարգ հեղինակ պ. Րաֆֆիի աշխատասիրութիւնները առիթ են տուել պ. Հայկունուն «Մեղու»-ի մէջ յօդուածներ գրել, որոնք ունեն կրիտիկայի բնաւորութիւն և այդպիսի անուն են ստացել յիշեալ լրագրից: Մեր խօսքը մանաւորացնելով այս բանի վրա, թոյլ ենք տալիս մեզ մի քանի նկատողութիւններ անել պ. Հայկունու կրիտիկայի վերաբերմամբ:

Կարդալով ծայրէ ծայր այդ յօդուածները, ամեն մի առողջամիտ մարդ կը համոզվի, որ նրանց մեղք է ոչ միայն մատենախօսութիւն անուանել, այլ և հասարակ քննողական յօդուածներ: Այդ մենք կը փորձենք ապացուցանել: Հարուածել անխնայաբար որ և է գրուածքի վատ կողմերը, ծաղրել նրան, ցոյց տալ հեղինակին ուղիղ ճանապարհը—դա կրիտիկայի գործն է, նրա յատկանիշն է. բայց հարուածել աջ ու ձախ առանց որ և է հաշուի, մերժել վէպի կամ գրուածքի ամեն կողմերը, և մերժել առանց որ և է հաստատ հիմքի և սկզբունքի, չիմանալով որ այդ հարուածներից հասնում է և իրան յօդուածագրի քթին ու աչքին—դա կրիտիկա չէ, դա քննադատութիւն չէ, այլ կրքոտ կուսակցական ոգու արտայայտութիւն է: Ահա այդ իսկ յատկութիւնները ունեն պ. Հայկունու յօդուածները. նրանց ամեն մի տառը հնչում է թշնամութիւն, կողմնապահութիւն, կիրք, կուսակցական մոլեռանդութեան հասնող ևն. այդ իսկ՝ կրիտիկային չը պատկանող յատկութիւններն են, որ հարկադրում են պ. Հայկունուն կարգից, սահմանից դուրս գալ, անուանել պ. Րաֆֆիի վէպերը հէքեաթներ, դեռ դրանից էլ վատ—գրականական խաօս և այլն. վերջապէս չէ կարելի իմանալ, թէ ինչ է նրա միտքը, ինչ կարգի կամ տեսակի է հաշւում Րաֆֆիի վէպերը: Նրա ասելով պ. Րաֆֆիի լեզուն, տաղանդը, երևակայութիւնը, գրելու ձևը—վերջապէս բոլորը ոչինչ է. և այս ինչ հիմքով է ասում. ես չեմ կարող դրան մի առողջ հիմք գտնել, բացի նրանից, որ այդ կրիտիկայի նման յօդուածները լիքն են թշնամական յարաբերութիւններով և ունեն մի ակնյայտ ձգտումն—ծառայել յայտնի կուսակցութեան նպատակին: Որովհետև պ. Հայկունին պ. Րաֆֆիի աշխատասիրութիւնների մէջ մի լաւ կողմ չէ գտնում, որ գովասանքի արժանի լինի, որովհետև նրա ամեն դարձուածքում նկատում եմ խիստ աչքի ընկնող աչառութիւն, կողմնապահութիւն, անարդարութիւն, ուստի ես եզրակացնում եմ, որ այդ գրուածքը (թող կրիտիկա համարէ Ալլահը) միակ նպատակ ունի—ազդել զանազան ծաղրական, ուռած ֆրազներով ժողովրդի անհասկացող դասի վրա, և դրանով ցածրացնել պ. Րաֆֆիի փառքն ու պատիւը. իսկ ամենքին յայտնի է, որ սա կազմում է «Մեղու»-ի վաղեմի բաղձանքն ու ցանկութիւնը: Այս ասելու իրաւունք է տալիս և այն հանգամանքը, որ այդ յօդուածները տըպվում են «Մեղու»-ի մէջ, իսկ ես չեմ յիշում, որ «Մեղուն» երբ և իցէ հաւանած լինի «Մշակին և նրա աշխատակիցներին: Միթէ պ. Հայկունու համար մեծ դժուարութիւն էր հասկանալ, որ կրիտիկոսի պաշտօնը սուրբ է, որ նա ամեն կրքոտ մարդու բանը չէ, որ րոպէական տպաւորութիւնը չէ կարող կրիտիկա անուանվել, որ վերջապէս կրիտիկան զանազան ստոր միջոցների և կուսակցութիւնների ծառայելու նպատակ չունի:

Պ. Հայկունի գուցէ լաւ կրիտիկոս լինէր, եթէ ա) ճանաչէր հայի հոգին, նրա կեանքի հոսումն, նրա կեցութեան կերպը. բ) հասկանար գրողի ոգին, նրա նպատակը և նրա հոգեկան արժանաւորութիւնները. գ) աչքի առաջ ունենար հայ գրականութիւնն ու նրա դրութիւնը, համեմատէր նրա ծննդեան և զարգացման պերիօդները ուրիշ գրականութիւնների այդ պերիօդների հետ. վերջապէս դ) նպատակ ունենալ ծառայել հայ գրականութեան զարգացման օգտին, և ոչ գործիք լինել կուսակցութիւնների ձեռքին: Այս կէտերով մենք կը քննենք պ. պ. Րաֆֆին և Հայկունուն:

ա) Ժողովրդական վէպը կամ մի ուրիշ գրուածք, ինչ անուն կամենում էք տուէք, ստեղծվում է ժողովրդական կեանքից, այն շրջանից, որի մէջ ծնվում է հեղինակը. սրա հեղինակութիւնները պիտի համապատասխանեն ժողովրդի հոգուն, նրա կեցութեան եղանակին. մի խօսքով այդ հեղինակութիւնները—որ նշանակվում են ժողովրդի համար, կը նկատենք փակագծերի մէջ—պիտի շնչեն այն մթնոլորտով, որի մէջ զարգանում է, ապրում է ինքը ժողովուրդը, այլապէս նրանք խորթ կերևան ժողովրդին և հետևաբար տպաւորութիւն չը գործելով, զուրկ կը լինեն ազդեցութիւնից և այնքան չեն հետաքրքրի: Ահա այն ուժեղ հանգամանքը, որ տարբերացնում է միմեանցից ազգերի գրականութիւնը, հեղինակութիւնների ոգին: Ուրեմն մի ազգի գրականութեան մասին հասկացողութիւն կազմելու համար հարկաւոր է նախ և առաջ ծանօթ լինել այդ ազգի կեանքի հետ, իսկ միայն համեմատել զանազան գրականութիւնների հեղինակութիւններ և յետոյ դուրս բերել նրանց արժանաւորութիւնները մեծ սխալ կը ծնեցնէ: Օրինակի համար, պ. Րաֆֆիի «Ոսկի աքաղաղ»—ը հայ ազգի կեանքի հետ համեմատած, թանկագին աշխատասիրութիւն է, բայց

կրում կալուածատէրերից, այսինքն այն աղաներից, որոնք զանազան միջոցներով անհագին հարստութիւն են դիզել և այսօր կալուածատէր են դարձել: Կրկնում եմ, այն աղաներից, որոնք սովոր չեն աշխատանքի, այլ որ և իցէ մի աֆէրիստութիւնով միշտ աշխատում են ուրիշի դառն քրտինքով ապրել և տզրուկի պէս ընկած ծծում են միջին դաս վաճառականների արիւնը: Յիշելով միջին դաս վաճառականներին, ուզում եմ ասել, որ սրանք են, որոնք ենթարկվում են մեր աղաների հարստահարութեանը. այո, միջին դաս վաճառականներն են, որոնք տարիներով վաստակում են, բայց միշտ ստրկաբար ստորադրված են և ամեն կերպ հարստահարվելով, վերջն էլ մի կտոր հացի կարօտ, զոհ են գնում մեր անգութ աղաների ճանկերում: Ասածներս ապացուցանելու համար, այս անգամ կը թողնեմ շատ տարօրինակ անցքերը, միմիայն կը պատմեմ մի դէպ.ք, որ պատահեց Նորերումս: Վերոյիշեալ աղաներից մէկը, որը աւելի սարսափելի է իր քաջագործութիւնների մէջ, տալիս իր խանութներից մէկը վարձով մի համեստ վաճառականի երկու տարի ժամանակով և տարեկան հազար րուբլիով, և մի և նոյն ժամանակ ստանում է վաճառականից 500 ր. առհաւատչեայ: Հէնց որ սկսում է վաճառականի ապրանքների Մօսկվայից գալը, իսկոյն աղան, նոտարի միջնորդութեամբ մի յայտարարութիւն է ուղարկում հետևեալ բովանդակութեամբ. «Այսօրվանից իմ դուքանի գինն է 2500 ր., եթէ համաձայն ես, խնդրում եմ պայմանագրես ինձ հետ, իսկ եթէ ոչ, տալիս եմ հինգ օր ժամանակ մինչև որ դատարկես դուքանս, հակառակ դէպքում, օրական կը վճարես 10 ր. և այլն»: Թէև իրաւաբանական կէտից նայելով այդպիսի սպառնալիքները ոչինչ նշանակութիւն չունեն, բայց, այնուամենայնիւ, մի անփորձ վաճառականի համար դա մեծ հարուած է: Վերջապէս մի քանի բարեսիրտ մարդկանց շնորհիւ հազիւ թէ քարասիրտ աղան համոզվում է տարեկան երկու հազար րուբլիով տալ իր խանութը: Բայց չը մոռանանք, ինչու համար փոխանակ մի հազարի՝ պէտք է վճարի պ. վաճառականը երկու հազար. միայն նրա համար, որ իր պարզամտութիւնից, կամ այսպէս ասած, իր անփորձութենից խաբված, հաւատացել է աղայի խօսքերին: Ահա այսպիսի տխուր տեսարանները միշտ պակաս չեն վաճառականութեան մէջ: Բայց ցաւելով պէտք է ասեմ, որ մամուլը շատ անտարբեր է դէպի վաճառականութիւնը: Իսկ եթէ երբեմն գրվել է վաճառականական կեանքից կամ առևտուրից, այդ միայն միշտ եղել է «Մշակում»:

Ա. Մէլիք-Այվազեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

Թիֆլիս, 29 օգոստոսի

Ես կարդում եմ «Մշակ» լրագրի շաբաթվայ 117-երորդ համարում, Ներքին լուրերի մէջ, թէ Ներսիսեան դպրոցի հոգաբարձութիւնը «եղած ուսուցիչների դասերի մի մասը յանձնեց նոր անձինքների». և այդ անձինքների անունների մէջ ես տեսնում եմ յիշված նաև իմ անունը: Ես կարող եմ ձեզ, սակայն, հաւաստիացնել, որ այդ մտքով ոչ իմ կողմից մի քայլ արուած է դէպի յիշեալ դպրոցի հոգաբարձութիւնը և ոչ այդ վերջինի կողմից մի որ և է հրաւէրք հասած է ինձ:

Ընդունեցէք և այլն:

Ա. Արասխանեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

«Кавказъ» լրագիրը հաղորդում է որ իշխան Դօնդուկօվ-Կորսակօվ օգոստոսի 26-ին վերադարձել է իր ուղևորութենից դէպի Բաթում, որովհետև Մեծ իշխան Միխայիլ Նիկօլայեվիչի գալը դէպի Բորժոմ յետաձգված է:

—

Մեզ գրում են: «Մեր Թիֆլիսի հայ վաճառականները չեն հետաքրքրվում ոչ լուրջ խօսակցութեամբ, ոչ էլ լրագրութեամբ: Մի բան կայ միայն, որ նրանց հետաքրքրում է,—դա գօտեմարտն է... Հէնց որ կարդում են յայտարարութիւն թէ Գլղանելին պէտք է մի որ և է այգում մենամարտի մի այլ ըմբիշի հետ, անմիջապէս մեր վաճառականները թողնում են իրանց խանութները, իրանց գործն ու առևտուրը և երեքով, չորսով մի ֆայէտօնի մէջ նստելով, ուղևորվում են յիշեալ այգին: Այդ տեսակ դիպուածներում մեր վաճառականները չեն խնայում իրանց փողերը:»

—

Մեզ գրում են ՄԵԾ-ՂԱՐԱՔԼԻՍԱՅԻՑ հետևեալը: «Մեր գիւղի երկսեռ դպրոցների ներկայ աննախանձելի վիճակը կատարելապէս իրաւունք է տալիս ինձ շատ տխուր և դառն ապագայ գուշակել նրանց համար, քանի որ դպրոցների դրամագլուխը այս և այն մարդու վրա հազարներով է կորչում: Եկամուտի աղբիւրները հետզհետէ ցամաքում են, դրամագլխի տոկոսները սրա կամ նրա ճանկերից դուրս չեն գալիս, աշակերտների թօշակները կանօնաւոր կերպով չեն ստացվում: Չը գիտեմ ո՞ր հոգաբարձուի խելքով, դպրոցի այս աղքատութեան ժամանակ, բոլոր աշակերտուհիները ձրիաթօշակ պիտի լինեն այս տարի: Ոչ հոգաբարձական և ոչ ուսուցչական ժողովներ չեն լինում:»

—

«Русскій Курьеръ» լրագրում կարդում ենք: Հաստատ աղբիւրներից մեզ հաղորդում են, որ Մ. Տ. Լօրիս-Մելիքօվ նուիրեց Մօսկվայի համալսարանին 14,400 րուբլ դրամագլուխ, որի տոկոսները նշանակվում են երկու ստիպենդիաների համար, բայց այդ ստիպենդիաները իրաւունք ունեն ստանալ Մօսկվայի համալսարանի կովկասցի ուսանողները: Իսկ եթէ կովկասեան համալսարանը կը բացվի, այն ժամանակ այդ ստիպենդիաները անցնում են այդ համալսարանը:

—

Մօսկվայի լրագիրները հաղորդում են, որ օգոստոսի 22-ին, Մօսկվայի գաւառական վարչութեան շինութեան մէջ, մօտ 3 ժամին կէսօրից յետոյ, բացվեցաւ Մօսկվայի գաւառի ուսուցիչների և ուսուցչուհիների ժողովը Մօսկվայի նահանգի ժողովրդական ուսումնարանների տեսուչ Ի. Իւ. Նէկրասօվի նախագահութեամբ: Ուսուցչական ժողովին ներկայ էին մօտ 50 մարդիկ: Ժողովի պրօգրամը հաղորդելուց յետոյ, նախագահը յայտնեց, թէ պ. Ստուպինից (գրավաճառից) ծանուցումն է ստացված, որի մէջ նա ցանկութիւն է յայտնում, որ ուսուցչական ժողովը քննէ պ. Դէրկաչէվի յօրինած և նրա հրատարակութեամբ ի լոյս ընծայած գրքերը, և հաղորդեց իր եզրակացութիւնը այդ գրքերի մասին: Նոյն տեսակ ծանուցումն ստացված է պ. Կօնդրակիից, որը առաջարկում է ժողովին քննել իր կազմած գիրքը «Դասագիրք սկզբնական կրթութեան համար» վերնագրով: Ապա, կիրակնօրեայ դասարաններ կազմակերպելու մասին զարթեցրած հարցի առիթով առաջարկված է ժողովի անդամներին տեղեկութիւններ հասցնել օգոստոսի 25-ին այն ուսումնարանների մասին, ուր արդէն գոյութիւն ունեն կիրակնօրեայ դասարաններ: Այդպէս, օրինակ, ցանկալի էր իմանալ, թէ ո՞վ է այցելում կիրակնօրեայ դասարանները, ո՞րքան բաժանումներ կան, ո՞րքան ուսումնարանական ժամեր, պարապմունքների ո՞րպիսի պրօգրամա կայ և ո՞րպիսի գրքեր են գործածվում ընթերցանութեան համար: Ապա նախագահի ճառից յետոյ ուսուցիչ Կօպօխին մի քանի նկատողութիւններ արաւ ընթերցանութեան և զեկուցումներ քննելու ժամանակ մի քանի պայմաններ աչքի առաջ ունենալու վերաբերութեամբ: Այնպէս որ ցանկութիւն յայտնվեցաւ զեկուցումները քննել ոչ այն նիստում, երբ նրանք կարդացվում են, այլ սկզբնական մասնաւոր խորհրդակցութիւնից յետոյ: Այդ բոլոր պայմանները որոշելուց յետոյ, կարդացվեցաւ ուսուցիչ Շուխվօստօվի շատ հետաքրքիր զեկուցումն «Թուաբանութեան դասատուութեան մեթօդների համեմատական արժէքը» (Եւտուշէվսկու և Բէմէի) վերնագրով: Մատնացոյց անելով Գրուբէի մեթօդի պակասութիւնների վրա, որին հետևում է Եւտուշէվսկին—զեկուցանողը առաջարկեց ձեռնարկվել Բէմէի մեթօդով և տարրական ուսումնարանում թուաբանութեան դասատուութեան լիակատար կօնսպէկտ ներկայացրեց, որը կազմելու ժամանակ նա օգուտ էր քաղել Ա. Ի. Գօլդէնբէրգի ցուցմունքներից: Այդ զեկուցման քննութիւնը նշանակված է օգոստոսի 23-ին ցերեկվայ 1 ժամին: Աշակերտներին ուսումնարանում ընդունելու ժամանակ ուսումնարանի հոգաբարձուի և վարժապետի դերի վերաբերեալ կանօնների կարճ քննադատութիւնից յետոյ, նիստը փակվեցաւ: Հետևեալ նիստը նշանակված է օգոստոսի 23-ին:

—

«Вѣд. Од. Град.» լրագիրը հաղորդում է, որ Օդէսայի համալսարանի մեռած պրօֆէսօր Պատլաեվսկու տեղ դիտաւորութիւն ունեն նշանակել դօցէնտ Գամբարօվին (Նօվօրօսիյսկի համալսարանի պրօֆէսօրի եղբայր) կամ պ. Տարասօվին, որը այժմ գտնվում է Եարօսլավեան լիցէի մէջ:

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

«Нива» ամսագրի հրատարակիչ պ. Մարկս հրատարակեց վերոյիշեալ ամսագրի մէջ իր տեսակցութեան պատմութիւնը Ի. Ս. Տուրգենէվի հետ Փարիզում: Բանը նրանումն է, որ Տուրգենէվ անցեալ տարի խոստացաւ «Нива» ամսագրի համար մի վէպ տալ, որի մասին վերջինի հրատարակիչը առաջուց յայտնեց իր ընթերցողներին: Այն ինչ Իվան Սերգէևիչ հիւանդացաւ, ճակատագրական հիւանդութիւնը սաստկանում էր, և «Нива»—ի հրատարակիչը, գործերով արտասահման ուղևորվելով, դիտմամբ գնաց Փարիզ անձամբ տեսնելու Իվան Սերգէևիչին և նրանից վերջնականապէս իմանալու նրա առողջութեան դրութեան և նրա դիտաւորութիւնների մասին: Տեսակցութիւնը կայացաւ յուլիսի 6-ին Բուժիվալում, տիկին Վիարդօի ամարանոցում: Պ. Մարկս հետևեալ կերպով է նը-

---

համեմատելով նրան ռուսաց բէլլետրիստների աշխատասիրութիւնների հետ, նա մեզ կերևայ անգոյն, անհաւատալի մի դրամայի նկարագրութիւն: Ի՞նչու: Որովհետև ուրիշ է ռուսի կեանքը, ուրիշ է հայի կեանքը: Հայի կեանքը ստեղծում է իր մէջ Մասիսեաններ նրանց բոլոր առանձնատեսակ յատկութիւններով, իսկ ռուսաց կեանքը եթէ ստեղծում էլ է իրան համապատասխանող Մասիսեան, բայց ռուս Մասիսեանի և հայ Մասիսեանի մէջ ահագին զանազանութիւն կայ. դա տիպերի զանազանութիւնն է, ազգային ոգու տարբերութիւնն է: Ուրեմն քննադատելով մի որ և է ժողովրդական գիրք, հարկաւոր է առաջ ուսումնասիրել ժողովրդի կեանքը, նրա կազմուածքը, ոգին և սա անշուշտ հարկաւոր է համ գրողի, համ էլ կրիտիկոսի համար: Առհասարակ պ. Հայկունու յօդուածների հոգին տրամադրված է համարել պ. Րաֆֆիի «Կայծեր»—ը և «Խաչագողի յիշատակարանը» ինչպէս հէքեաթ, ինչպէս մի անհասկանալի, հայի համար խորթ կեանքի նկարագրութիւն, որովհետև մինչև այժմս ոչ մի տեղ քաւոր Պետրոսի կամ Մուրադի տիպերը չեն դուրս հանած՝ ոչ ռուսաց, ոչ ֆրանսիական, ոչ անգլիական, վերջապէս ոչ մի լեզուում. երբ այդ ազգերի մէջ չը կան, ուրեմն հայի կեանքի մէջ էլ չը պիտի լինեն. ուրեմն և «Կայծեր»-ն ու «Խաչ. յիշատ.» ինչպէս այդ զարմանալի անհասկանալի տիպերի գործունէութեան վերաբերված գրուածքներ ոչ այլ ինչ են, եթէ ոչ հէքեաթներ, հանելուկներ և այլն: Այսպէս կը կարծէ հարևանցօրէն դատողը: Այսպէս է կարող ասել և պ. Հայկունին: Ես սխալ գործած չը պիտի լինեմ, եթէ ասեմ որ նայելով այդ երկու վէպերի վրա հայկական կեանքի տեսակէտից, նրանց տիպերը բաւականին ուղիղ են ներկայանում. նրանք ունեն հայկական հոգի, ունեն իրանց շրջանի կեանքին համապատասխանող գործունէութիւն. անծանօթ է թւում միայն այն մթնոլորտը, այն տեղը, ուր նրանք գործում են: Բայց այս վերջին հանգամանքն էլ խորթ, օտար չը պիտի հաշվի, եթէ աչքի առաջ ունենանք հայկական կեանքի ընդհանրութեան մէջ խիստ նկատելի առանձնութիւնները, և ահա ինչպէս: Հայերը երկար դարերի ընթացքում ենթարկվելով զանազան պատմական փոփոխութիւնների, ընկնելով զանազան ազգերի զանազան տեսակ կեանքի ոգու ազդեցութեան տակ, հասել են մինչև մեր օրերը կեանքի առանձին առանձին տեսակներով. այդ առանձնայատկութիւնները մասամբ մնում են մինչև այժմ, մասամբ անհետացել են ժամանակի հոսանքի մէջ: Բայց և այդպէս հայի հոգեկան աշխարհը մնացել է ըստ մեծի մասին նոյնը, ինչ որ էր բազմաթիւ տարիներ սրանից առաջ. միանգամ հայի արեան հետ խառնվել է մի տեսակի բնութիւն, տեմպերամենտ, որ մի որ և է երկրի բնակչութեան յատկանիշն է եղել, և այդ նրա մէջ մարմնացած տեմպերամենտը նա տանում է իր հետ ամեն տեղ. հայը կարող է փոխել իր բնակութեան տեղը, բայց նրա բնութիւնը չէ կարող ենթարկվել կլիմայական հանգամանքների փոփոխութեան՝ միայն մտաւոր զարգացումն է կարող մեղմել նրա բնութեան հետ և գուցէ յաղթել նրան: Սա է պատճառը, որ մեր գաւառների բնակչութիւնների, ինչպէս զանազան տեղերից եկուորների կեանքի մէջ շատ տարբերութիւններ են պատահում: Փորձեցէք համեմատել Ղարաբաղցի հայի կեանքը Երևանեան նահանգի հայի կեանքի հետ և նրանց մէջ ընդհանուր միանմանութեան մէջ կը գտնէ.ք շատ մասնաւոր տարբերութիւններ, որոնք թէպէտ և մասնաւոր են, բայց մեծ դեր են խաղում ներքին կեցութեան մէջ: Եթէ ես դուրս բերեմ Ղարաբաղի կեանքից մի տիպ, դա կարող է օտարոտի երևալ Ալէքսանդրապօլցու համար, և ընդհակառակը. ուրեմն մի տիպի վրա հասկացողութիւն կազմելու համար բաւական չէ նայել նրա վրա տեղական կեանքի տեսակէտից: Տիպերի մէջ այնքան տարբերութիւն կարող է լինել, որքան տարբեր են և կեանքի զանազան շրջանները: Որքան մեծ պատասխանատուութիւն կայ մի հեղինակի վրա, երբ նա լոյս է գցում մի այնպիսի պատկեր կեանքից, որին սովոր չէ ընդհանրութեան մեծամասնութիւնը, եթէ այդ պատկերը ի վերջոյ միայն երևակայութեան արգասիք լինի: Ի՞նչ կը լինէր «Խենթի» արժանաւորութիւնը, եթէ հեղինակի ստեղծած Թօմաս էֆէնդու նման հրէշաւոր տիպը չարդարանար. մենք «Խենթը» առաջին անգամ կարդալիս չէինք հաւատում, որ այդպիսի տիպ ծնվէր, զարգանար մեր ժողովրդական կեանքի մէջ. բայց բազմաթիւ վկայութիւններ մեզ համոզեցրին այս բանի մէջ և այժմ «Խենթը» մեզ համար աւելի թանգագին է: Որքան ցած կընկնէր Եւժէն Սիւի գրականական վարկը, եթէ նրա «Թափառական հրէայ»—ի պ. Ռօդէնի, Մօրօկի և այլոց տիպերը չը յայտնվէին իրականապէս ճիշտ: Ի՞նչ է ինքը «Թափառական հրէան», եթէ ոչ մի հէքեաթ, եթէ նայենք նրա վրա պ. Հայկունու տեսակէտից: Սակայն այդ հեղինակութիւնից յետոյ տեղի ունեցած պատմական անցքերը ցոյց տուեցին մեզ, որ այդ տեսակ հէքեաթներ շատ են պատահում կեանքի մէջ: Եւ որքան գովելի է մի հեղինակ, որ ձիրք ունի ըմբռնել այդ կեանքի մռայլ կողմերը, դուրս բերել հասարակութեան առաջ մթին պատկերներ, մռայլ տիպեր: Հայերի կեանքը անկարող է Ռօդէններ ծնեցնել, բայց կարող է քաւոր Պետրոսներ ունենալ: Ռուսահայերի համար քաւոր Պետրոսը մի ֆանտաստիկական, երևակայական տիպ է, իսկ պարսկահայերի համար նա համարեա սովորական է. պատճառները որոնեցէ.ք այդ երկու ժողովրդի ներքին կեանքի մէջ: Ես իմանում եմ մի այնպիսի պատմութիւն, որ կարող է աւելի ֆանտաստիկական և անհաւատալի երևալ քան «Խաչ. յիշատ.», բայց նրա հերոսը այժմ էլ կենդանի է և ունի կենդանի վկաներ: Եթէ ես նրան հասարակութեան առաջ դուրս բերէի, ինձ կասէին թէ դա հէքեաթ է: Այո՛, կեանքի մէջ շատ են պատահում այդպիսի հէքեաթներ: Մարդ պէտք է չափազանց օպտիմիստ լինի, չափազանց անհետաքրքիր լինի, որ չը նկատէ, որ ամեն տեղերի ժողովրդական կեանքի մէջ կատարվում են շատ հէքեաթներ: Աշխատեցէ.ք ծանօթանալ բոլորովին մօտիկ ժողովրդի կեանքի հետ և դուք կը տեսնէք, որ Ղարաբաղը ունի իր քաւոր Պետրոսը, Թիֆլիսի գաւառն իրանը, Ալէքսանդրապօլինը իրանը. և ամեն տեղ այդ քաւոր—Պետրոսի գործերի մէջ կայ մի ընդհանրութիւն, թէպէտ և նրանց գործերը կատարվում են բոլորովին տարբեր շրջաններում, բոլորովին տարբեր կերպով. ընդհանրութիւնը դուք զգում էք այն հանգամանքի առաջ, որ բոլոր քաւոր Պետրոսները գործում են մի նպատակի համար, և նրանց բոլոր գործողութիւնները սովորականից դուրս են: Ուրեմն զարմանալի չէ, որ մի հեղինակի զանազան աշխատասիրութիւնների մէջ պատահում են տիպերի, անցքերի նմանութիւն. անկարելի է մի հեղինակի, որ իրան համար ուղղութիւն է ընտրել լուսաբանել որ և է շրջանի կեանքը, որ նա գիտակցաբար փոխէ անցքերն ու տիպերը, իր հեղինակութիւններին առանձին ձև տալու համար: Հեղինակութիւնները կարող են տարբեր անուններ կրել, տարբեր ոճեր ունենալ, բայց նրանով չի ընկնի նրանց արժանաւորութիւնը եթէ նրանց մէջ պատահի նմանութիւն էլ. մէկը կարող է միւսի միտքը լրացնել, մէկը կարող է միւսի հասկանալու համար միջոց դառնալ, և այս մենք նկատում ենք օտար գրականութիւնների մէջ: Ուրեմն պ. Հայկունին մեծ սխալ է գործում, եթէ այդ կողմանէ պախարակում է պ. Րաֆֆիին:

(Կը շարունակվի)

կարագրում Տուրգենեւի դրութիւնը: Ի. Ս. ամառային շոգեր հագած պառկած էր անկողնում, բայց նրա ոտները, չը նայելով շոգին, ծածկված էին վերմակով: Մենք բարեւեցինք միմեանց և նրա առաջին հարցմունքն այն էր՝ թէ արդեօք ես նրա հետ խօսելու համար եմ եկել Փարիզ: Ի հարկէ, ես ասեցի:—Ցաւում եմ, ասեց Իվան Սերգէեվիչը, որ դուք ի զուր էք եկել:—Ի. Ս. շատ հիւանդ և յուզված էր երեւում, շատ ցածր ձայնով էր խօսում: Նրան հասկանալու համար ես ստիպված էի մեծ ուշադրութեամբ ականջ դնել նրա խօսքերին: Սենեակում դռները և պատուհանները կանկի վրա բաց են. դուրսը սաստիկ շոգ է: Երբ ես հարցրի նրան, թէ նրա հին ձեռագիրների մէջ չը կա՞յ արդեօք մի որ և է չը տպված գրուածք, օրինակ, արձակ ոտանաւորներ կամ դրանց նման մի բան, կամ սկսված վէպ, նա պատասխանեց.—«Արձակ ոտանաւորներ, որոնք դեռ ևս ինձ մօտ կան, բոլորն էլ գրված են զանազան անձանց վերաբերութեամբ, և այժմ ես դրանց ոչ մի դէպքում չեմ հրատարակի և երկար, երկար տարիներ դրա մասին ամենեւին չէ կարելի մտածել. աւելի շուտով ձեռքս կարել կը տամ, և չեմ թոյլ տայ, որ այդ բաները այժմ և եթ հրատարակվեն:» Տուրգենեւ պատմում էր, որ ինքն ոչինչ պատրաստ և սկսված գրուածք չունի, բացի երկու փոքրիկ սկսված վէպերից, որոնց ինքն վաղուց արդէն ծախել է Գլազունօվին նրա մեծ հրատարակութեան համար, բայց որոնք մինչև այժմ չէ վերջացրել: Խեղճ Ի. Ս. համոզված կերպով ասում էր, որ ինքն արդէն աւերակ է: «Արդէն կէս տարի է, որ միայն կաթով եմ կերակրվում: Բոլոր մնացածը ինձ զզուելի է թըւում: Միայն մորֆիայի օգնութեամբ ես կարողանում եմ քնել: Ես այնպէս թոյլ եմ, որ ինձ բարձրացնում են մահճակալից և նստեցնում են բազկաթոռի վրա: Ես այժմ լաւ եմ զգում ինձ և, փառք Աստուծոյ, որ կարողացայ մայիս և յունիս ամիսները անցկացնել, ապա թէ ոչ ես կարծում էի, որ կը խելագարվեմ անտանելի ցաւերից: Առհասարակ իմ մասին,—ասում էր Տուրգենեւ,—ժամուլի մէջ շատ սուտ լուրեր են տարածում, և ես դրանից շատ դժգոհ եմ:» Մի և նոյն ժամանակ նա յիշեց այն սուտ լուրի մասին, որ տպված էր բոլոր լրագիրներում, իբր թէ նախագահ Գրեվի ամեն օր տեղեկանում է նրա առողջութեան մասին իր ադիւտանտի ձեռքով: «Այդ լուրի մէջ մի ճշմարիտ բառ չը կայ, և երևի, Գրեվի չէ էլ իմանում, որ մի մատենագիր Տուրգենեւ կայ աշխարհիս վրա. Գրեվի ոչ մի պատճառ չունի հոգալու իմ մասին:» Երբ ես, վերջապէս, յիշեցի, արդեօք չի թոյլ տայ նա տպելու «Нива»-ի մէջ նրա նամակներից մի քանիսը ընթերցողներին մի բան տալու համար, նրա զայրոյթը սաստկացաւ և նա ասեց. «Ո՛հ, Աստուած իմ, ձեր ընթերցողները վագրեր և առիւծներ խօ չեն: Վերջապէս պէտք է հպատակվել այդ état de force majeure-ին...—Ես տանջված ծերունի եմ, որ սպասում է մահուան, որպէս փրկութիւն յաւիտենական տանջանքներից, և որը յոյս չունի առողջանալու վրա: Ես բոլորովին այնպիսի մեծ գրող չեմ, որպէս ինձ համարում են: Ես շատ սովորական մարդ եմ, որ փորձել եմ գրել, բայց երբէք, երբէք չեմ կարող ինձ համեմատել, օրինակ, Շիլլերի կամ Գէօթէի հետ, կամ թէ մինչև անգամ դնել ինձ մօքի այնպիսի հերոսների շարքում, որոնց գրագրութիւնը իւրաքանչիւրի համար թանգ է և որոնց նամակները այժմ ևս ամեն մարդ ուրախութեամբ կարդում է: Ես, ընդհակառակն, ասեց նա, որքան կարողանում էի, աշխատում էի այրել իմ նամակները, որ ինձանից յետոյ այնպիսի բաներ չը մնան, որոնց ես ուշադրութեան արժանի չեմ համարում:» Աւելի ոչինչ չէր կարելի անել: Նա այնպէս վատ տրամադրված էր, որպէս կարող է լինել միայն ծանր հիւանդը, և այնպէս թոյլ էր, որ ես շտապեցի վերջ դնել մեր խօսակցութեանը: Ես մնաք բարով ասեցի: Բաժանվելու ժամանակ նա ասեց, որ շատ ցանկանում է տուն վերադառնալ և եթէ դրութիւնը մի փոքր կը լաւանայ, նա իսկոյն եթ Ռուսաստան կը վերադառնայ, բայց նա չէ հաւատում, որ կարժանանայ այդ բաղդին:

* * *

Նոյնպէս յարգելի պատճառ: Այս օրերս, Լօնդօնի կաթոլիքական եկեղեցում, մի շատ դուրս ուշադրութեան արժանի անցք պատահեցաւ: Ջահել Նորափեսան և Նորահարսը պըսակման նախընթաց օրը եկեղեցի գնացին խոստովանվելու համար: Նորափեսան շուտով պատմեց իր մեղքերը, բայց նորահարսը ամբողջ ժամ իր մեղքերը քաւում էր: Երբ որ, վերջապէս, թողութիւն ստանալով, նորահարսը ուրախ ուրախ և լի սիրով կամենում էր փաթթվել իր մարդու վզին, նա հեռացրեց նրան, ասելով. «Երբէք, օրիորդ, ես ինձ համար կին չեմ առնի մի այնպիսի աղջիկ, որին մէկ ամբողջ ժամ հարկաւորվում է իր մեղքերը թւելու համար: Դրանից յետոյ, նա հպարտութեամբ դուրս գնաց տաճարից:

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԵՆԻՑ

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 26 օգոստոսի: Տուրգենեւի պատկերների պահանջը շատ մեծ է: Հանգուցեալի ցանկութիւնը՝ թաղվել Բէլինսկու կողքին, դժուար է կատարել, որովհետև ոչ թէ միայն Բէլինսկու գերեզմանի կողքին, այլ և մօտիկ տեղ չը կայ: Նուիրատուութիւններ են հաւաքվում պսակների, իսկ մանկավարժական շրջաններում Տուրգենեւի մի քանի հեղինակութիւնները հրատարակելու համար, որոնց ենթադրված է ձրիաբար բաժանել ժողովրդին դագաղը գերեզմանատուն տեղափոխելու ժամանակ: Երէկ կայացաւ յայտնի պրօֆէսօր Սավիչի թաղումը: Լրագիրները հաղորդում են, որ նահանգական և գաւառական մասնաժողովների մեծամասնութիւնը խմիչքների հարցի մասին կարծիք յայտնեց յօգուտ հասարակական թէյարանների բացման, իբրև մի միջոցի հարբեցողութեան դէմ:

ՆԻԺՆԻ-ՆՕՎԳՕՐՕԴ, 26 օգոստոսի: Երէկ իջեցրին տօնավաճառի դրօշակները: Տօնավաճառի առևտրականները շնորհակալութիւն յայտնեցին նահանգապետին տօնավաճառի բարեկարգութեան վերաբերեալ հոգսերի համար և այսօր նրան ճաշ են տալիս: Բողոքված մուրհակներ շատ են: Շատ դօկումենտների ժամանակը երկարացրած է և շատերը յետաձգված են: Հատուցումները բանկային հիմնարկութիւններին լաւ են գնում:

ԿՕՊԵՆՀԱԳԵՆ, 26 օգոստոսի: Կայսերական ընտանիքը մնում է Ֆրեդենսբօրգի մէջ և առանձնացած կեանք է վարում: Ուղղափառ եկեղեցու օծումն կը կայանայ կիրակի, ներկայութեամբ միայն կայսերական ընտանիքի և կօպէնհագենի նաւահանգստի մէջ կանգնած ռուսաց նաւերի օֆիցերների և գնդուորների պատգամաւորների:

ՓԱՐԻԶ, 26 օգոստոսի: Օրինականների „Union“ լրագիրը ճանաչում է Փարիզի կոմսին Ֆրանսիական թագաւորական տան պետ: Դօն-կարլօս նորից պահանջում է սպանիական գահը: Երէկ Լեպիւի մէջ բացվեցաւ Լաֆայետի արձանը: Հանդիսին ներկայ եղած Միացեալ-Նահանգների դեսպանը ասեց, որ այդ հանդէսը ապացուցանում է բարեկամութիւն Ֆրանսիայի և Ամերիկայի մէջ: Ներքին գործերի մինիստր Վալդէկ պատասխանեց, որ երկու դեմօկրատ ազգութիւններ, համոզված լինելով, թէ անհրաժեշտ է զգուշանալ թշնամական գիտաւորութիւններից դրացիների դէմ, պարտաւոր են նոյնպէս չը թոյլ տալ թշնամական յարաբերութիւն իրանց դէմ:

ԶԱԳՐԵԲ, 26 օգոստոսի: Բամբերգ մի ազդարարութիւն հրատարակեց, որով յայտնում է, թէ նրան յանձնված է վերականգնել պետական իշխանութեան յարգանքը: Ունգարական և խօրվատական լեզուներով յայտագիրները պէտք է վերականգնվեն: Անհրաժեշտ է ապացուցանել, որ քաղաքական հարցերը փողոցային անկարգութիւններով չեն վճռվում: Ազդարարութեան վերջը ասված է, որ ոչ ոք չէ սպառնում խօրվատների լեզուին, ազգութեանը կամ սահմանադրութեանը:

ԿԱՅԻՐԷ, 26 օգոստոսի: Եւրոպացիները խեդիվին մի ուղերձ ներկայացրին, որով գովում են նրա վարմունքը խօլերայի ժամանակ: Վերջին օրերում Վերին Եգիպտոսի մէջ խօլերայից վախճանվեցան 54 հոգի:

ՓԱՐԻԶ, 26 օգոստոսի: Այսօր ռուսաց եկեղեցում կատարվեցաւ Տուրգենեւի թաղման կարգը, որին ներկայ էին իշխան Օրլօվ, ռուսաց դեսպանութեան անդամները և Ֆրանսիական նշանաւոր շատ գրողներ: Եկեղեցու մէջ տեղը դրված էր հիանալի ամպհովանի, որ զարդարված էր ծաղիկներով և արմաւենու տերևներով: Դագաղի վրա բազմաթիւ պսակներ են դրված:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 27 օգոստոսի, „Օրէնքների ժողովածուի“ մէջ տպված են Բարձրագոյն հաստատված նոր շտատեր նահանգական օպօլչենիայի, դրուժինայի և հեծեալների հրամանատարի վարչութեան:

ՍՕՖԻԱ, 27 օգոստոսի: Իշխան Ալէքսանդր և ռուսաց ներկայացուցիչ Եօնին համաձայնութեամբ գործում են բօլգարական սահմանադրութեան մշակման ժամանակ: Ռուսաց գեներալները կը պահեն իրանց պաշտօնները:

ՓԱՐԻԶ, 27 օգոստոսի: Ներքին գործերի մինիստրը, Լաֆայետի արձանի բացման առիթով արտասանած ճառի մէջ, ասեց. „Կոմս Շամբօրի մահուան առիթով եղած միապետական ցոյցերը արձագանք չը գտան: Ժողովուրդը անտարբեր է: Շամբօրից յետոյ ժառանգութեան շտապով ընդունելը այն հետևանքը կարող է ունենալ, որ ժառանգները կարտաքսվեն Ֆրանսիայից:

ՎԻԷՆՆԱ, 27 օգոստոսի: Պօլիցիայից արգելված բանուորների ժողովը կայացաւ և անկարգութիւններ տեղի ունեցան, բայց պօլիցիան և զօրքերը ցրվեցին ժողովը:

ԶԱԳՐԵԲ, 27 օգոստոսի: Այսօր հրացանաձիգների խմբի ներկայութեամբ և երաժշտութեամբ պետական երկու շինութիւնների վրա նորից կպցրին յայտագիրներ երկու լեզուներով:

ԼՕՆԴՕՆ, 27 օգոստոսի: Լուրեր են ըստացված, որ Ֆրանսիացիք նոր անաջողութեան հանդիպեցին Խանօի մօտ:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 27 օգոստոսի: Լրագրական տեղեկութիւնների համեմատ ֆինանսների մինիստրը կարծիք յայտնեց Ֆինլանդիայի հետ առևտրական յարաբերութիւնների մասին կանօնադրութեան միայն մի քանի յօդուածների փոփոխութեան համար: Մինիստրը կարծում է. 1) ոչնչացնել այն արտօնութիւնը, որ Ֆինլանդիայից առանց մաքսահարկի բերվում է Ռուսաստան արտասահմանի ապրանք, մի և նոյն ժամանակ Ֆինլանդիա բերվող արտասահմանի ապրանքները աւելի փոքր մաքսահարկի պէտք է ենթարկվեն քան թէ Ռուսաստան բերվողները: 2) Ենթարկել լրացուցիչ մաքսահարկի գործարանական այն արդիւնաբերութիւնները, որոնք պատրաստված են Ֆինլանդիայի մէջ արտասահմանի նիւթերից և որոնք Ռուսաստան բերվելու ժամանակ ենթարկվում են մաքսահարկի: 3) Որոշել, որ Ռուսաստանից Ֆինլանդիա տանվող ապրանքները, որոնց համար նշանակված է արտադրողական մաքսահարկ, ազատ չը լինեն վերջինից: Փարիզից Տուրգենեվի մասին ստացած լուրերի համեմատ, վերջին երկուշաբթիների ընթացքում հիւանդը հասկանում էր իր անբուժելի դրութիւնը և վերջին կարգադրութիւններ արաւ, որոնց համեմատ իր բոլոր շարժական կայքը և գրական սեփականութիւնը կտակված է տիկին Վիարդօին: Վախճանվելուց քիչ առաջ Տուրգենեվ ասեց նկարիչ Բօգօլիւբօվին. „սիրեցէք և սիրեցէք մարդկերանց այնպէս, ինչպէս ես էի նրանց սիրում„: Երկուշաբթի հանգուցեալը կորցրեց գիտակցութիւնը և վախճանվեցաւ կէս օրից յետոյ 2 ժամին: Հանգուցեալի դէմքի արտայայտութիւնը հանգիստ է: Դէմքի գծերը աչքի են ընկնում ծերունու գեղեցկութեամբ: Թաղման կարգը կատարելուց յետոյ դագաղը Իվան Սերգէեվիչի նշխարներով ռուսները ձեռքերի վրա փոխադրեցին շիրիմը: Մարմինը մնում է երեք դագաղների մէջ՝ առաջին սովորականը, մետաքսէ գործուածքով ծածկված, երկրորդը արճիճից, իսկ վերջինը կաղնիից արծաթէ օղակներով: Բազմաթիւ պսակներից ամենագեղեցիկը Փարիզի ռուսաց նկարիչների ընկերութեան պսակն է: Երէկ այստեղի մահմետականներին թոյլտուութիւն տրվեցաւ նուիրատուութիւններ հաւաքել մզկիթներ կառուցանելու նպատակով Ս. Պետերբուրգի մահմետական 2 ծուխերի համար:

ՓԱՐԻԶ, 27 օգոստոսի: Տուրգէնեվի թաղման կարգը կատարելու ժամանակ ներկայ էին պ. Վիարդօ, Աբու, Կլարեսի, իշխան Մեշչերսկի և Ս. Պետերբուրգի Միխայլօվսկի թատրօնի շատ արտիստներ: Դագաղը նշխարներով կը մնայ շիրմի մէջ մինչև Ս. Պետերբուրգ ուղարկելը սեպտեմբերի մօտաւորապէս 20-ին:

ՎԻԷՆՆԱ, 27 օգոստոսի: Ռումինական արտաքին գործերի մինիստր Բրատիանօի և իշխան Բիսմարկի ու կոմս Կալնօկիի բանակցութիւնների նպատակն է կցորդել Ռումինիան աւստրօ-ունգարական դաշնակցութեանը:

ԼՕՆԴՕՆ, 27 օգոստոսի: Բատավիայից ստացված պաշտօնական տեղեկութիւնների համեմատ Եավա կղզու վրա եղած երկրաշարժից կորածների թիւը տեղացիներինը 30,000 է, իսկ եւրոպացիների թիւը յայտնի չէ:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 27 օգոստոսի: Նահանգներից հեռագիրներ են ստացված, որոնք վկայում են այն խորը տպաւորութիւնը, որ գործեց Ռուսաստանի բոլոր ծայրերում Տուրգէնեվի վախճանը: Ամեն տեղ կատարվում է հանգուցեալի հոգեհանգիստը և ճառեր են արտասանվում նրա գրական նշանակութեան մասին: Շատ տեղերում վճռում են հանգուցեալի անունով ուսումնարաններ բանալ կամ ստիպենդիաներ նշանակել:

ՐԵԱԶԱՆ, 27 օգոստոսի: Րիկօվի և Սկօպինի բանկի գործի քննութիւնը տպագրվում է մի քանի հատորներով և 100 տպագրական թերթ կը կազմէ: Գործի պատճառով պատասխանատուները բանտարկված են: Այստեղ գիւղացիների գործերը քննող վարչութեան քարտուղար Դանսկօի, ինչպէս ասում են, արձակված է 50,000 ր. դրամական ներկայացնելուց յետոյ:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 28 օգոստոսի: Խերսոնի փոխ-նահանգապետ Պաշչենկօ նշանակված է Ալէքսանդրեյսկի նահանգապետ Շչեպկինի տեղ, որը իր խնդիրքի համեմատ արձակված է ծառայութիւնից: Սեդլեցի շրջաններում լինելի մեծ զօրախաղերին կը մասնակցեն 70 բատալիօն հետևակներ, 51 էսկադրօն հեծեալներ և 122 թնդանօթներ: Ֆինանսների մինիստրութեանը ներկայացվեցաւ մշակման համար նահանգական և գաւառական մասնաժողովների ենթադրութիւնները խմիչքների առևտրի մասին:

ՆԻԺՆԻ-ՆՕՎԳՕՐՕԴ, 28 օգոստոսի: Ընդհանուր գանգատներ են լսվում վատ առևտրի և դրամական պակասութեան մասին, բողոքված մուրհակներ շատ կան, բայց բանկերը իրանց մուրհակների համար հատուցումները ճշգրութեամբ ստացան: Հաստատ յայտնի է, որ Վօլժսկօ-Կամսկի բանկի բոլոր մուրհակների հատուցումները մօտ 2 միլիօն րուբլ վճարեցին առանց բողոքի:

Խմբագիր—հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՀԱՒԼԱԲԱՐԻ

ԷՋՄԻԱԾՆԵՑԻՈՑ ՍՈՒՐԲ ԳԷՈՐԳ ԵԿԵ-ՂԵՑԻՈՑ

ՍՈՒՐԲ ՄԱՐԻԱՄԵԱՆ ՀԱՅ ՕՐԻՈՐԴԱՑ ՈՒՍՈՒՄՆԱ-ՐԱՆՈՒՄ

ԱՇԱԿԵՐՏՈՒՀԻՆԵՐԻ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆ-ՆԵՐԸ

և

ՆՈՐԵԿՆԵՐԻ ԸՆԴՈՒՆԵԼԸ

ՍԿՍՎԵՑԱՆ

ՕԳՈՍՏՈՍԻ 29-ԻՑ

Տեսուչ ուսումնարանի՝

կար. Թէմուրազեանց

Ուսումնարանը գտնվում է Լազարեվսկի փողոցի վրա, Մէլիք-Շահնազարեանցի տան-րում:

1—7

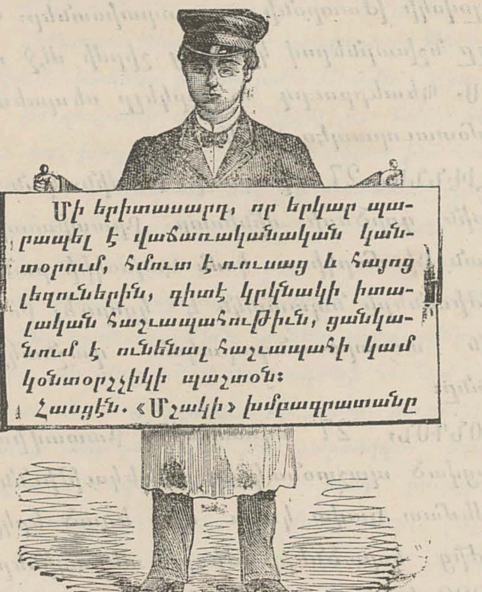

2—3

ՄԱՐԻԱՄԵԱՆ-ՅՈՎՆԱՆԵԱՆ

օրիորդաց ուսումնարանում աշակերտուհի-ների ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆԸ և վերաքննութիւնները սկսվելու են, ուսում-նարանի շինութեան վերանորոգութեան պատճառով, սեպտեմբերի 6-ին:

ՏԵՍՈՒՀԻ Ց. ՋԻԳԻԱՆԵԱՆՑ

1—2

ԲԺԻՇԿ ԿԻՆ

Ա. Ի. ՇՉԵՐԲԻՆԻՆԱ

ընդունում է հիւանդներին առաւօտները մինչև 10 ժամը, երեկոյեան 5—7 ժ. Մի-խայլօվսկայա փողոց տուն № 91: (Քաղա-քային հիւանդանոցի հանդէպ):

1—8 (2)

ՆԿԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ՈՒՍՈՒՑԻՉ

կամենում է ունենալ ԴԱՍԵՐ: Հասցէն Շավերդօվի գործակալութեան մէջ:

1—3 (1)

Կուկիու ս. Աստուածածնի աղայոց ու-սումնարանում աշակերտաց ընդունելու-թիւնը կը սկսվի ամսիս 25-ից, իսկ կանոնա-ւոր ուսումը կը սկսվի սեպտեմբերի 5-ից: Ուսումնարանը ունի երեք պատրաստական-ներ. առաջին և երկրորդ պատրաստական-ները մի դասատան մէջ, երրորդը առան-ձին:

Հոգաբարձու՝ Բ. Փիրադեանց:

КЁЛЕРСКАЯ
ДУШИСТАЯ ВОДА.

35—50

«ԹԻՖԼԻՍԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ԳՐՔԵՐԻ ՀՐԱՏԱՐԱ-ԿԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ»

Հրատարակութեամբ լոյս տեսաւ և վաճառ-վում է Թիֆլիսի հայգրավաճառների մօտ ընտիր մատենագիրք՝

«ԱԳԱԹԱՆԳԵՂՈՍԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ»

524 երեսից բաղկացած: Գինն է 1 րուբլի: Օտարաքաղաքացիք կարող են դիմել նա և վարչութեան գրասենեակը, այս հասցէով. Въ Правленіе Тифлисскаго общества изданія армянскихъ книгъ». Фрейлинская улица, домъ С. Корганова, № 4.

Տփխիսու ՆՈՐԱՇԷՆ եկեղեցւոյ Ս. ՄԱ-ՐԻԱՄԵԱՆ օրիորդաց ուսումնարանի վերա-քննութիւնները և աշակերտուհիների ըն-դունելութիւնք սկսվում են Օգոստոս ամսոյ 26-ին, իսկ ուսումն սեպտեմբերի 1-ից:

2—3

ՄԻ ՕՐԻՈՐԴ, որ աւարտել է իր ուս-ման ընթացքը ռուսաց օրիորդական գիմնա-զիայում և պարապել է հայոց ուսումնա-րաններում ՉՈՐՍ ՏԱՐԻ ուսուցչուհութեամբ թէ ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՊԱՐՏԻԶՈՒՄ և թէ ԿՐԹԱ-ՐԱՆՆԵՐՈՒՄ,—ցանկանում է գաւառական քաղաքներից մինում ուսուցչուհութեամբ պարապել: Պայմանների մասին դիմել պ. Ջ. Գրիգորեանցի գրախանութը:

6—10

ԵՐԿԱԹԷ

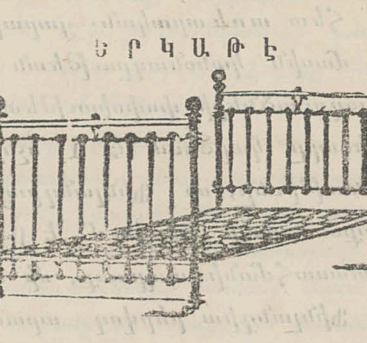

Մի հոգու համար 8 րուբլուց, եր-կու հոգու համար 14 ր., մահիճներ ծովային խոտով լցված 6—9 ր. **ԱՆԳ-ԼԻԱԿԱՆ ԽԱՆՈՒԹԻ ՄԷՋ:** Նոյն տեղը մեծ քանակութեամբ ԱՄԱՆ-ՆԵՐ, դանակներ պատառաքաղներ և երկաթէ ԳՐԻՉՆԵՐ, կողպէքներ, թերիվ, ողամարդկերանց և կանանց ԹԱՄԲԵՐ, մատուցարաններ, ԿԼԷՕՆԿԱ, ռէվօլվեր-ներ, ՀՐԱՑԱՆՆԵՐ, ալբօմներ, կօնֆեկտ-ներ, ԹԷՑ 1-ին հունձի և այլն 25% աւելի լաւ և էժան քան թէ ուրիշ տեղ:

81—100

ԱՐԴԷՆ ՏՊԱԳՐՎՈՒՄ Է

և

սեպտեմբերին լոյս կը տեսնի

Ց. ՆԱԶԱՐԵԱՆՑԻ

„ԸՆՏԻՐ ՀԱՏՈՒԱԾՆԵՐ“

անունով նոր աշխատասիրութեան

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍԸ:

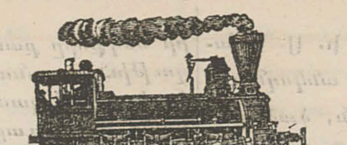

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂՈՒ ԳՆԱՑՔՆԵՐ

ճանապարհորդների գնացքներ Բաթումի և Բագուի մէջ

կայարան	գալիս է	գնում է	կայարան	գալիս է	գնում է
	ժամ. րոպէ.	ժամ. րոպէ.		ժամ. րոպէ.	ժամ. րոպէ.
Բաթում . .	—	8— „ առ.	Բագու . . .	—	10—23 առ.
Սամտրեդի .	12— 2	12—18	Գանձակ . .	12—20	12—48 գիշ.
Րիոն . . .	1— 9	1—22	Թիֆլիս . .	7—49	8—31 առ.
Սուրամ . .	6— 8	6—11 երեկ.	Գօրի . . .	10—56	11— „
Միխայլօվօ .	6—23	6—33	Միխայլօվօ .	12—26	12—46
Գօրի . . .	7—53	8— 2	Սուրամ . .	12—58	1— 1
Թիֆլիս . .	10—25	11—11	Րիոն . . .	5—54	6— 9 երեկ.
Գանձակ . .	6—20	6—39 առ.	Սամտրեդի .	7— „	7—20
Բագու . .	8— 8 երեկ.	—	Բաթում . .	11—21 երեկ.	—

Մ. Ն. ՏԷՐ-ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆԻ ՊԱՀԵՍՏ

ՄԵԾ ՔԱՆԱԿՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ՄԱՆՐԱԾԱԽ

ԱՐՄԵԱՆՍԿԻ ԲԱԶԱՐ, ԿԱՏՕԼԻՉԵՍԿԱՅԱ ՓՈՂՈՑԻ ԱՆԿԻՒՆ, ՏՈՒՆ № 13

ՎԻԵՆՆԱՅԻ ԿԱՐԱՍԻՔ, զանազան աթոռներ 35 րուբլուց դիւժինը, բազկա-թոռներ 6 ր., դիվաններ 12—25 ր., կաչէլի, մանկական աթոռներ և այլն: ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԵՒ ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՄԱՀՃԱԿԱԼՆԵՐ, ճանապարհի մահճակալներ, պա-հարաններ, ծալվող սամօվարներ: Ջեմօդաններ 2 ր. 75 կ.—26 ր., սակվո-յաժ ձեռքի և ուսից կախելու, ճանապարհի սումկաներ, ՃԱՆԱՊԱՐՀԻ ԱՐԿՂԵՐ 5 ր. 50 կ.—30 ր.:

Սամօվարներ, խոհանոցի պղնձէ ամաններ, կօֆէյնիկ, թէյամաններ, ութօ-ներ և աղալու գործիք, գերմանական էմալով ամաններ, ԵՐԵՍ ԼՈՒԱՆԱԼՈՒ ՄԱՐ-ՄԱՐԻՕՆԻ ամաններ 40 ր., երես լուանալու պղնձէ և ժեստի ամաններ:

ՊԱՏԻ ՀԱՅԵԼԻՆԵՐ 9 ր., տուալէտի հայելիներ 2 ր. 40 կ.—13 ր., զանազան մետալների ոսմակալներ 1 ր.—15 ր., սեղանի գդալներ 4 ր. 50 կ. և թանգ, թէյի գդալներ Ֆրաժէի, մելխիօրի, լեհական և բրիտանական արծաթից աւելի էժան, քան թէ ուրիշ տեղ, դանակներ, պատառաքաղեր 2 ր.—26 ր.:

ՎԱՐՇԱՎԱՅԻ ԿՕՇԻԿՆԵՐ կանանց և մարդկերանց, հովանոցներ կանանց և մարդկերանց, ռուսական և անգլիական պողպատէ և երկաթէ դանակներ, յայտ-նի գործարաններից, 10,000 հատ անգլիական և գերմանական կողպէքներ 10 կ. և աւելի:

ՌԷՎՕԼՎԵՐՆԵՐ զանազան տեսակի 3 ր. 50 կ.—35 ր., պատրօններ ռէվօլվեր-ների համար, հրացան 6 ր. և աւելի, զանազան վեշալկաներ, կէխոքներ: Անգ-լիական և ամերիկական կլէօնկա 50 կ.—2 ր. արշինը:

Մշտապէս ունեմ 10,000 ֆ. ԹԷՑ Պօպօվ եղբայրների, կաֆէ ՄԻԽԵԼՍՕՆԻ, թէյի համար խմորեղէն էյնեմի, ՌԷՅՆԳԱՐԴԻ սիգարներ, հոտաւէտ ջուր (Օդէ-կօլօն) ծխող փոշիք, պուդրա, գլիցերինի սապօն և այլն, աւելի էժան քան թէ ուրիշ տեղ:

ՄԵԾ ՔԱՆԱԿՈՒԹԵԱՄԲ գալանտերէյի զանազան ԱՊՐԱՆՔՆԵՐ, ծխախոտի արկղ, դրամարկղ, քսակներ, սանդրներ, շապիկներ, լայկի ձեռնոցներ կանանց, զինուո-րական զամշի ձեռնոցներ, գարուս, թելեր, բրօնզի և մարմարիօնի թանաքաման-ներ, մխրամաններ, գրիչներ, մատիտներ, գրչակոթեր, սուրգուչ, փոստի թուղթ, ծրարներ և այլն:

ՄԵԾ ՔԱՆԱԿՈՒԹԵԱՄԲ խցաններ (պրօբկա) հանքային ջրերի, գարեջրի, գի-նու և դեղատան ապրանքների համար, նոյնպէս և ուրիշ առարկաներ:

Վերև յիշված բոլոր առարկաները ունեմ մեծ քանակութեամբ և ստանում եմ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ և ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ գործարաններից անմիջապէս:

Առևտրականներին զիջումն և առանձին պայմաններ:

Օտարաքաղաքացիք կարող են դիմել. Тифлисъ. М. Н. ТЕРЪ-НИКОГОСОВУ.

42—100

Դուրս եկաւ մամուլի տակից ԴՐ. ԱՒԵՏԻՔ ԱՐԱՍԽԱՆԵԱՆՑԻ քաղաքատնտեսական դասախօսութիւնների առաջին տետրը

ԱԶԳԱԲՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ և ԱԶԳԱԲՆԱԿՉԱԿԱՆ ՇԱՐ-ԺՈՒՄՆԵՐԸ

Գինն է 40 կոպէկ:

Ցանկացողները թող բարեհաճեն ստորագրուել ԲՈԼՈՐ ԵՕԹԸ դասա-խօսութիւններին, վճարելով միայն 1 ր. 50 կ.:

Դիմել ԿԵՆՏՐՕՆԱԿԱՆ և ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ գրավաճառանոցները և „ՄՇԱԿԻ“ խմբագրութեանը:

3—10 (1)

Վերականգնեցնող ՄԱԿ-ՄԱՍ-ՏԵՐ, մազերը ամրացնող և նրանց ԲՆԱԿԱՆ ԳՈՅՆԸ վերադար-ձնող: Գինը 2 ր. շիշը, ՓՈՍՏԱ-ՅՈՎ ուղարկված 2 ր. 49 կոպ. ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ խանութի մէջ

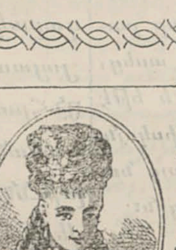

Մի և նոյն տեղը ԽԻՆԱՅԻ ԻՒՂ, մազերը ամրացնելու հա-մար, 1 ր. ամանը և վրձին գլխա-ցաւի դէմ, ՏՈՒԱԼԷՏ Ի ՍԱ-ՊՕՆ և հոտաւէտ ջրեր և այլն

37—100